

ETTEVÕTLUSÕPIK- KÄSIRAAMAT

Koostaja Kristi Suppi

Viies parandatud trükk

Atlex
2018

Autoriõigus: OÜ Atlex ja koostaja, 2013, 2014, 2016, 2017, 2018
Kõik õigused kaitstud. Igasugune autoriõigusega kaitstud materjali ebaseaduslik
paljundamine ja levitamine toob kaasa seaduses ette nähtud vastutuse.

Kaane kujundanud Ege Taškin
Küljendanud Kristiina Ojala

OÜ Atlex
Kivi 23
51009 Tartu
Tel 734 9099
Faks 734 8915
atlex@atlex.ee
www.atlex.ee

ISBN 978-9949-492-32-9

SISUKORD

SISSEJUHATUS	7
1. TURUMAJANDUS	8
Majandussüsteemid	8
Ressursid ja nappus	9
Majanduse kolm põhiküsimust	11
Ettevõtluse tugisambad: eraomand, hinnasüsteem, konkurents, ettevõtlikkus, kasum	12
Nõudlus. Pakkumine. Hinnamõju. Nõudluse ja pakkumise muutused.	
Tasakaaluhind. Tootmise muutuste mõju hindadele	14
Majandusringlus ja majandustsüklid	16
Kordamiseks	25
2. ETTEVÕTLUS	26
Ettevõtlikkus ja ettevõtjate roll majanduses	26
Ettevõtja, ettevõte	27
Ettevõtja kohustused, riskid, kasum	28
Ettevõtjate strateegiad	29
Ettevõtte organisatsioonilised vormid: FIE, täisühing, usaldusühing, osäühing, aktsiaselts, MTÜ, sihtasutus	30
Ettevõtja karjäär	35
Äriseadustik	39
Kordamiseks	40
3. ETTEVÕTTE ALUSTAMINE	41
Oma ettevõttega alustamine	41
Äriidee	43
Ettevõtte registreerimine	45
Äriplaan	51
1. Kokkuvõte	52
1.1. Ettevõtte põhiandmed	52
1.2. Ettevõtte taustaandmed	52
1.3. Ettevõtte konkurentsieelis	53
1.4. Äriidee	53
2. Turusituatsioon (olukord) ja selle väljavaated	53
2.1. Tegevusala ja turupiirkonna kirjeldus	53
2.2. Kliendid	53
2.3. Konkurents	55

3. Ettevõtte analüüs	56
4. Missioon, visioon, eesmärgid ja strateegia	59
5. Turundusplaan	60
5.1. Hind	61
5.2. Müügitoetus	62
5.3. Toode	63
5.4. Turustus	65
6. Kvaliteedisüsteem ja kvaliteedi parandamine	67
7. Tootearendus ja kavandamine	68
8. Tootmisruumid (teenindusruumid), masinad, seadmed	70
9. Ettevõtte juhtkond, personal	71
10. Finantsmajandusplaanid	73
11. Riskitegurite baldamine ja hindamine	79
12. Kokkuvõtte tähtsamatest abinõudest	79
Äriplaani probleemid, sagedad vead, pankrotistumise võimalused	79
Ettevõtte elutsüklid	80
Tootlikkus, kvaliteet	81
Püsi- ja muutuvkulud	82
Nüüdisaegse tehnoloogia, ressursside efektiivse ning keskkonnahoidliku kasutamise mõju tootlikkusele	82
Dokumentide näited	84
Lepingud	86
Näiteid võlaõigusseadusega reguleeritud lepingute kohta	87
Toetuste saamise võimalused	88
4. ETTEVÕTTE JUHTIMINE	91
Eesmärkide püstitamine, planeerimine	92
Meeskonnatöö	93
Tööjaotus	97
Motiveerimine, kontrollimine, koolitamine	101
Ajakasutus	104
5. ETTEVÕTTE RAAMATUPIDAMINE	106
Mis on konto?	108
Kas konto ongi nii lihtne?	109
Kontod pearaamatus	110
Lausend	110
Päevaraamat	111
Mis on bilanss?	112
Muutunud bilanss	112
Liikumised kontol	115
Bilansi- ja teised kontod	116

Kasumiaruanne	116
Kasum või kahjum – koondkonto	118
Kontoplaan	118
Põhivara, käibevara, kohustused	121
Algdokumendid	123
Käibemaks	125
Müügiarve	127
Tasumised ja laekumised	127
Ettevõtte kulud	128
Töötasu arvestus ja maksud	129
Sotsiaalmaks	130
Töötuskindlustusmaks	131
Kogumispension	131
Tulumaks	133
Maksude tasumine	136
Bilansi arvutamine	137
Aruandlus	141
Dividendide maksustamine ja reinvesteering	142
Kassapõhine raamatupidamine	143
Ülesandeid harjutamiseks	145
6. TÖÖJÕUD	156
Tööjõud ja tööhõive	156
Tööturg, tööpuudus, töötasud	159
Töötaja, juhi ja alluva rollid	163
Töölevõtu vestlus, CV koostamine	166
Tööseadused, töölepingud	170
Kuidas leida head töötajat. Töötaja oskused ja teadmised	172
7. KONKURENTS	174
Turustruktuur ja konkurentsi vormid	174
Konkurentsi positiivne ja negatiivne mõju tootmisele ning tarbijale	175
Konkurentsi keskkond	176
Litsents, patent, kasulik mudel, tööstusdisainilahend, autoriõigus	177
Rahvusvaheline kaubandus	179
8. TURUNDUS	181
Turundus ja põhiülesanded	181
Toode, hind, hinnakujundus	182
Müügistrateegiad	183
Turundussuhtlus ja müügikoht	184

Reklaam, reklaami koostamine	186
Ostja ja müüja rollid	188
Sotsiaalmeedia võrgustikud	190
9. ÄRIEETIKA	193
Ärieetika	193
Vastutus tarbija ja ühiskonna ees, ettevõtte omanike ning töötajate ees	193
Sotsiaalne ettevõtlus	194
Eetika olemus ja moraal	196
Töösuhted ja töövaidlus	196
Kutse-eetika ja ametile kohane käitumine	197
Illegaalne äri (korruptsioon, inimkaubandus, kõlvatu konkurents)	199
Kokkuvõtteks	202
LÖPPSÕNA	203
MÕISTED JA SÕNASELETUSED	204
LISAD	211
Lisa 1. Protokoll	211
Lisa 2. Taotluse (avalduse) näidis	212
Lisa 3. Käskkiri	213
Lisa 4. Akt	214
Lisa 5. Põhikiri	215
Lisa 6. Ostu-müügileping	217
Lisa 7. Tööleping	219
Lisa 8. Arve ja palgaleht	221
Lisa 9. Raamatupidamise näidisülesande pearaamat	223
Lisa 10. <i>Curriculum Vitae</i>	225
Lisa 11. Riiklikule õppekavale tuginev näidis-tunnijaotusplaan	226
KASUTATUD ALLIKAD	229
MÄRKUSED	232

SISSEJUHATUS

Konkurentsipüsümiseks vajab majandusteadmisi iga inimene, ükskõik mis erialal ta töötab. Paljud Eesti koolid on juba 1992. aastast oma õppekavasse võtnud majandusõppe ja sellest ajast on Junior Achievement Eesti andnud välja õppematerjale, mille alusel õpetatakse majanduse üldteadmisi või luuakse õpilasfirmasid. Alates 2011. aastast kehtiv gümnaasiumi riiklik õppekava (GRÕK) annab võimaluse valikkursusena õpetada majandus- ja ettevõtlusõpet kahe kursuse mahus (üks kursus 35 tundi). Õppekava kirjeldab gümnaasiumilõpetaja ettevõtlikkuspädevust nii: suutlikkus ideid luua ja neid ellu viia, kasutades omandatud teadmisi ja oskusi erinevates elu- ja tegevusvaldkondades; näha probleeme ja neis peituvaid võimalusi; seada eesmärgid ja neid ellu viia; korraldada ühistegevusi, näidata initsiatiivi ja vastutada tulemuste eest; reageerida paindlikult muutustele ning võtta arukaid riske.

Õpik-käsiraamat on mõeldud ettevõtlusõppe korraldamiseks kas eraldi kursusena või lisamaterjalina teiste ainekursuste juures. Õpiku struktuur järgib GRÕK-i soovitatud mahtu (peatükkideks jaotamine, tundide arv), kuid annab õppijale-õpetajale vabad käed tegeleda ühe või teise teemaga vastavalt vajadusele rohkem või vähem. Kuna väljaandest loodetakse tulevikus praktilist abi neile noortele ettevõtlikele inimestele, kes ise soovivad hakata tegelema ettevõtlusega, siis on selles palju konkreetseid juhiseid, näidisdokumente ja viiteid kodulehtedele.

Õpiku-käsiraamatu koostaja ei soovi end nimetada autoriks. Riikliku õppekavaga on ette antud mõisted ja need on kas ajalooliselt kujunenud või juba teiste autorite kirjeldatud, niisiis ei loo selle õpiku koostaja mitte midagi uut. Eesmärgiks on koguda kokku eri autorite kirjutatu ja panna see lugejale võimalikult arusaadavasse keelde, nii et iga mõiste puhul ei peaks otsima erialaseid või võõrsõnu seletavaid teatmeteoseid. Seega on tekstis mõisted üldistatud ja lihtsustatud, toodud selgitavaid näiteid ning viidatud allikatele, kust huvilised saavad vajadusel lisamaterjali otsida. Kuna mõne teooria või mõiste puhul võib eri allikatest leida päris erinevaid lähenemisi, siis on otsustavaks koostaja meelest parimaks või arusaadavamaks peetav mõistekasutus.

Mõnusat lugemist!

1. TURUMAJANDUS

- ➔ Majandussüsteemid.
- ➔ Ressursside nappus, majanduslik käitumine, alternatiivkulu ja kompromissid.
- ➔ Majanduse kolm põhiküsimust.
- ➔ Ettevõtluse tugisambad: eraomand, hinnasüsteem, konkurents, ettevõtlikkus, kasum.
- ➔ Nõudlus, pakkumine, hinnamõju. Nõudluse ja pakumise muutused. Tasakaaluhind. Tootmise muutuste mõju hindadele.
- ➔ Majandusringlus ja majandustsüklid.

MAJANDUSSÜSTEEMID

Ajalugu tunneb erinevaid riigi või ühiskonna majanduselu korraldamise viise, neid nimetatakse **majandussüsteemideks**.

Kõige vanema ehk **naturaalmajanduse** puhul toodeti eelkõige iseenda tarbeks, lihtsate tootmismeetodite ja algelise tehnoloogia abil. Põllumajandus, kalandus, jahindus – nende puhul käis juhtimine ning otsustamine tavadele ja traditsioonidele toetudes.

Vabaturumajanduses (ka: vaba ettevõtlus, turumajandus), mis tekkis Euroopas 15.–19. sajandil, sai määravaks turg. Eraomand, mille puhul omanik otsustab ja vastutab, andis võimaluse toota rohkem ning püüda tehtu eest saada tasu – kasumit. Müüdi kaupa, milleks võis olla nii **toode** kui ka **teenus**. Toodeti esemeid või seadmeid, mille abil sai midagi muud vajalikku toota. Teenus on ühe inimese poolt teise heaks tehtav töö, mille tulemus ei pruugi olla käega katsutav. Näiteks juuksuri teenus: tulemuseks on silmale nähtav uus lõikus või soeng, küll aga ei ole sellega toodetud midagi uut. Kõike vahetatakse turul ja **туруks** nimetame igasugust ostu-müügi tehingut. Vabaturumajandust iseloomustab vabadus valida. Tarbija valib, mida ja kui palju osta, tootja otsustab, mida ning kui palju toota. Vaba konkurents annab soovijaile võimaluse tulla turule oma kaubaga ja tarbijale võimaluse valida pakutu hulgast sobivaim. Riik ei sekku, turul on määravaks nõudlus ja pakkumine.

Plaanimajandus oli majanduse korraldamise viis NSV Liidus (aastast 1917) ja nn sotsialismimaades. Tänapäeval ei ole puhtakujulist plaanimajandust ühelgi maal. Riik otsustas, mida ja kui palju toota, eraomandi asemel olid tootmisvahendid riigi omanduses, seega määrati riiklikult nii hinnad kui ka töö eest saadav tasu. Tänapäevasem majanduselu korraldamise vorm on segamajandus.

Segamajandus on omane kõikidele arenenumatele riikidele. Selles on ühendatud vabaturu põhimõtted ja riigi osalemine majanduselus, mille tulemusena püütakse kõrvaldada tekkivaid puudusi. Leidub selliseid tooteid ja teenuseid, mida ainult turg ei suuda jaotada ja mille tarbimist reguleerib riik maksusüsteemi abil. Kuidas tunduks olukord, kui kellelgi juhtub tuleõnnetus ja päästeteenistuse kohaletulek sõltub tarbija maksevõimest? Seega riiklik sekkumine püüab vältida kriise, vaesust, anda sotsiaalset kaitset, vähendada monopolide teket (vt konkurentsi osa), kaitsta tarbijat. Samuti hoolitseb riik keskkonnakaitse eest, toetab haridust, kultuuri, riigikaitset jne.¹

RESSURSID JA NAPPUS

Ükskõik milline ka ei oleks majanduselu korraldamise viis, on kõige aluseks ressursid ehk vahendid, mida nimetatakse ka teguriteks. Ressursid võime jaotada kolme suurde rühma: loodusressurs (edaspidi lühidalt LOODUS), inimressurs (edaspidi TÖÖ) ja kapitaliresurs (edaspidi KAPITAL).

LOODUS

Kõik, mida loodus meile annab ja ilma milleta ei saaks midagi toota: maa, vesi, õhk, kliimatingimused, mets, maavarad.

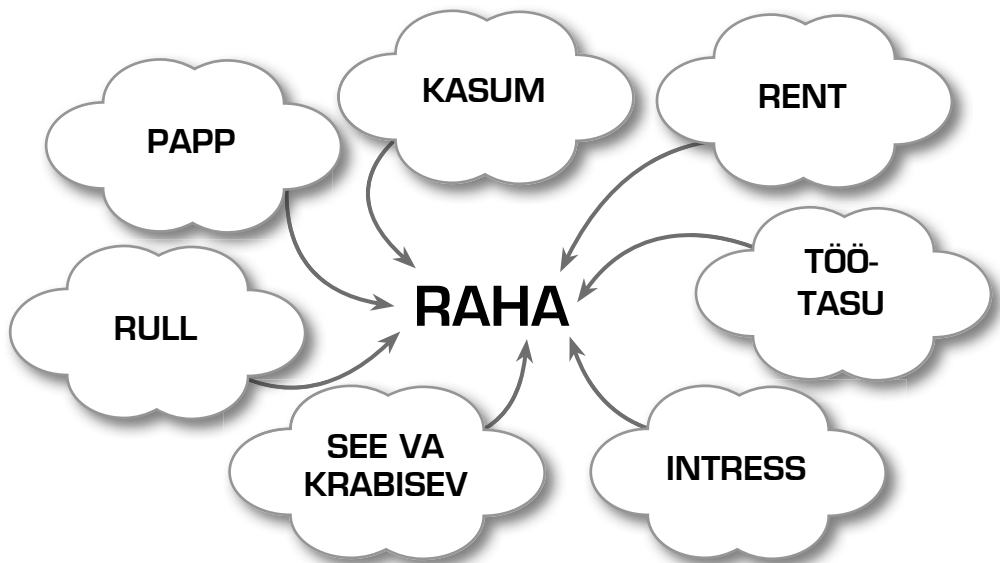
TÖÖ

Inimesed, kes loodusressursse kasutades teevad tööd selleks, et toota uusi väärtusi.

KAPITAL

Jaguneb esemeliseks ja finantskapitaliks (raha). Kapital on see, mida toodetakse, ja ka see, millega toodetakse. Selleks et esemeid ja materjale saada, on vaja raha ehk vahetusvahendit.

Veel on neljas, väga tähtis tegur, mida ei ole korrektne nimetada ressursiks: **ettevõtlikkus**. See on **hoiak**, mida iseloomustavad loov ja uuenduslik mõtlemine, saavutusvajadus ja arukas juhtimine. **Ressursiks** loetakse üldiselt midagi, mis toob (teenib) raha juurde. Näiteks annab omanik maa rendile ja saab selle eest **renti**. Inimene teeb tööd ja saab selle eest **töötasu**.

Anname soovijale laenu ja saame vastu **intressi**. Ettevõtlikkus seevastu ei pruugi sugugi alati raha juurde tuua. See võib toota **kasumit** (omanikule välja makstud kasumiosa nimetatakse **dividendiks**), aga võib ka ettevõtja „miinustesse“ viia ehk tekitada hoopis **kahjumit**. Selles vahe ongi: ressurss meid „miinustesse“ ei vii, seda kas on või lihtsalt pole. Seepärast ei ole ettevõtlikkust korrektne nimetada ressursiks.

Alati kui räägitakse ressurssidest, tuleb juttu nappusest. **Nappus** tähendab piiratust ehk kõige vähesust. Isegi vett, mida näib olevat küllalt, tegelikult napib. Meie planeedi pinnast umbes 71 protsenti on kaetud veega, ookeanidega, ent see on soolane, joogiveeks kõlbmatu vesi. Tänapäeval on puhta ohutu joogivee nappus kogu maailmas aina teravnev probleem. Inimesi on samuti küllalt, aga tööd neile kõigile ei jätku. Samas valitseb tööjõupuudus: erialase väljaõppega, vajalikku tööd oskavatest, tööd hästi teha tahtvatest ja tõsiselt motiveeritud inimestest on puudus pea igas riigis. Niisama aja surnukslööjaid, kes ei viitsi õppida, jäävad pooliku haridusega ja ootavad veel, et riik neid toetaks, on kahjuks rohkem, kui me soovime. Veel napib raha, mille abil plaane ja unistusi muretumalt ellu viia. Niisiis peame tõdema, et nappus kehtib pea kõige kohta. See on majanduse põhiprobleem.